

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ยาถือได้ว่าเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เพื่อนำมาใช้ในการป้องกัน บำบัด และรักษาโรค ตลอดจนอาการผิดปกติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในยามเจ็บป่วย ยาแต่ละชนิดมีการออกฤทธิ์ และวิธีใช้แตกต่างกัน การพัฒนาและการคิดค้นยาใหม่ได้ส่งผลให้ลดอัตราการตายจากโรคร้าย ไข้เจ็บ นานาชนิด และในปัจจุบันมนุษย์มีอายุยืนยาวขึ้นกว่าเดิม ถึงแม้ว่าจะมีคุณสมบัติประโยชน์อย่างมหาศาล แต่ก็ก่อให้เกิดผลข้างเคียงและอาการอันไม่พึงประสงค์ บางครั้งอาจรุนแรงถึงขั้นเสียชีวิตได้ ซึ่งเปรียบเทียบ เสมือนดาบสองคม กล่าวคือ ถ้าใช้ยาอย่างถูกต้องก็จะได้ประโยชน์มาก แต่ถ้าใช้ไม่ถูกต้องก็จะนำไปสู่อันตรายได้ ดังนั้นจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่จะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องยาต่าง ๆ เป็นอย่างดี การใช้ยาอย่างไม่พร้อมและไม่ใช้ตามความจำเป็น นอกจากจะช่วยลดอันตรายจากการใช้ยาแล้ว ยังมีส่วนช่วยทางเศรษฐกิจโดยลดปริมาณความสิ้นเปลืองที่ประเทศชาติจะต้องใช้สำหรับยารักษาโรค (บุปผา ศิริรัศมี, 2540)

การบริโภคยาในประเทศไทย พบว่ามูลค่าการบริโภคยาของคนไทยใน พ.ศ. 2548 ประมาณ 103,517 ล้านบาท (ราคาขายส่ง) หรือประมาณ 186,331 ล้านบาท (ราคาขายปลีก) คิดเป็นร้อยละ 42.8 ของรายจ่ายด้านสุขภาพทั้งหมด เช่นเดียวกับใน พ.ศ. 2551 มูลค่าการบริโภคยาของคนไทย ประมาณ 151,578 ล้านบาท (ราคาขายส่ง) หรือประมาณ 272,841 ล้านบาท (ราคาขายปลีก) คิดเป็นร้อยละ 46.4 ของรายจ่ายด้านสุขภาพทั้งหมด ซึ่งมูลค่าการบริโภคนี้มีอัตราเพิ่มสูงกว่าอัตราเพิ่มของรายจ่ายด้านสุขภาพและอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ และมีการบริโภคยาอย่างไม่เหมาะสมและเกินความจำเป็น โดยเฉพาะการบริโภคยาปฏิชีวนะ เห็นได้จากพฤติกรรมการใช้ยาของผู้ป่วยโรคติดเชื้อเฉียบพลันของระบบทางเดินหายใจในเด็กที่ศึกษาในโรงพยาบาลทั่วประเทศพบว่า ผู้ป่วยร้อยละ 38.6 มีประวัติการใช้ยาปฏิชีวนะก่อนมาโรงพยาบาล นอกจากนี้ยังมีการศึกษาอื่น ๆ ที่แสดงว่าประชาชนจำนวนไม่น้อยตัดสินใจใช้ยาต้านจุลชีพด้วยตนเองก่อนจะไปพบแพทย์หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุข (สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข, 2550, 2554) สำหรับแนวโน้มการซื้อยากินเองของครัวเรือนมีแนวโน้มลดลงต่อเนื่องจากปี พ.ศ. 2529 - 2539 แต่แนวโน้มดังกล่าวเกิดการเปลี่ยนแปลงเมื่อเกิดวิกฤติเศรษฐกิจใน พ.ศ. 2540 โดยในปี พ.ศ. 2543 ประชาชนหันมาซื้อยากินเองเพิ่มมากขึ้น เป็นร้อยละ 18.6 (พิณทิรา ตันเถียร, 2552)

นอกจากนี้ จากการสำรวจภาวะสุขภาพอนามัยประชาชนไทยโดยการตรวจร่างกาย ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2546 – 2547 และครั้งที่ 4 พ.ศ. 2551 – 2552 พบว่าคนไทยใช้ยาคลายเครียดและยานอนหลับ เพิ่มขึ้นทั้งเพศชายและเพศหญิง โดยยิ่งอายุมากขึ้นการใช้ยาคลายเครียดและยานอนหลับก็เพิ่มขึ้นด้วย ขณะที่การใช้ยาลดความอ้วนพบมากในเพศหญิง โดยเฉพาะวัยรุ่น (อายุ 15 – 29 ปี) มีสัดส่วนการใช้ยาลดความอ้วน ร้อยละ 4.9 โดยแหล่งยาลดน้ำหนัก ร้อยละ 27.8 ได้มาจากร้านยา ร้อยละ 27.0 ได้มาจากโรงพยาบาล ร้อยละ 19.4 ได้มาจากร้านค้า ร้อยละ 11.4 ได้มาจากการขายตรง และร้อยละ 9.5 ได้มาจากเพื่อน ญาติ คนรู้จัก (สำนักน โยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข, 2554)

ร้านขายยาเป็นหน่วยหนึ่งของระบบสุขภาพที่อยู่ใกล้ชีวิตประชาชน โดยร้านขายยาไม่เพียงแต่ทำหน้าที่ด้านการกระจายยาเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญเปรียบเสมือนเป็นที่พึ่งด้านสุขภาพของชุมชน หรืออาจกล่าวได้ว่าร้านขายยาเป็นสถานบริการสาธารณสุขที่สำคัญแห่งหนึ่ง ที่ประชาชนส่วนใหญ่นิยมมาใช้บริการ เนื่องจากโดยส่วนมากร้านขายยาจะเปิดให้บริการตลอดทั้งวัน ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการสุขภาพจากร้านขายยาได้โดยง่าย ร้านขายยาจึงเป็นทางเลือกหนึ่งของประชาชนในการใช้บริการเมื่อมีอาการหรือเจ็บป่วย (Common illness) โดยพบว่าผู้ป่วยในชุมชนไปซื้อยาตามร้านขายยามากขึ้นเพื่อที่จะนำมารักษาตนเอง โดยเฉพาะการเจ็บป่วยที่ดูว่าไม่รุนแรง หรือเรียกพฤติกรรมนี้ว่าการใช้ยารักษาตนเอง (Self-medication) ซึ่งในปัจจุบันสามารถกระทำได้อย่างสะดวกสบาย โดยเฉพาะผู้ที่มีรายได้ปานกลาง หรือน้อย และจะพบสถิติว่ามากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่กำลังพัฒนา (สมประสงค์ แดงพลอย, 2553) จังหวัดสงขลา เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีขนาดใหญ่ เป็นแหล่งธุรกิจการค้าที่สำคัญของภาคใต้ และเป็นจังหวัดที่มีชายแดนติดต่อกับประเทศมาเลเซีย มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจค่อนข้างสูง ประกอบด้วย สถานประกอบการต่าง ๆ จำนวนมาก รวมทั้งสถานประกอบการด้านสุขภาพ โดยเฉพาะร้านขายยา ซึ่งมีอัตราการเติบโตเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงระยะ 5 - 6 ปี ที่ผ่านมา โดยจำนวนร้านขายยาในปี พ.ศ. 2551 - 2554 พบว่า มีจำนวนร้านขายยา 412, 429, 460 และ 482 ร้านตามลำดับ และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ ทุกปี (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสงขลา, 2554)

จากสภาพปัญหาที่มีการใช้ยารักษาตนเองอย่างเสรี โดยไม่ได้ผ่านการตรวจวินิจฉัยจากบุคลากรทางการแพทย์ ภายใต้อาณัติที่การส่งเสริมการขาย การโฆษณา และระบบกระจายยาของเอกชนสู่ผู้บริโภคมีประสิทธิภาพสูง จึงนำไปสู่ปัญหาสาธารณสุขมากมาย ไม่เพียงแต่ปัญหาการติดยา การดื้อยา และอันตรายจากการใช้ยา แต่ยังรวมถึงปัญหาการใช้ยาฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, ลือชัย ศรีเงินยวง และวิจิต เปานิล, 2550) ซึ่งทำให้เกิดความเชื่อที่ผิดเมื่อมีอาการป่วยเล็กน้อย ๆ ก็ซื้อยามารับประทาน ทั้งที่ไม่จำเป็น บางคนคิดว่ากินยาป้องกัน ไว้ก่อน

กินเพื่อความสวยงาม เกิดการใช้ยาผิดประเภท ผิดขนาด ผิดวิธี ทำให้มีโอกาสเกิดการฉีดยาสูง การติดยา และเกิดผลข้างเคียงที่เป็นอันตราย อาจทำให้เสียชีวิตได้

จากการทบทวนเอกสารและรายงานการศึกษาวิจัยเรื่องพฤติกรรมการฉีดยาจากร้านขายยาของประชาชน พบว่าจังหวัดสงขลา ยังไม่มีการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าว ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาพฤติกรรมการฉีดยาจากร้านขายยาของประชาชนในจังหวัดสงขลา เนื่องจากความรู้และพฤติกรรมของประชาชนเป็นปัจจัยที่สำคัญในการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาจากการฉีดยาใช้เอง และเป็นประโยชน์ในการปรับปรุง แก้ไข พัฒนารูปแบบการดำเนินงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านยา และใช้ในการวางแผนกลยุทธ์ด้านการพัฒนาศักยภาพของผู้บริโภคให้มีความรู้ ความเข้าใจ รับรู้ข้อมูลข่าวสาร ที่ถูกต้อง เลือกซื้อผลิตภัณฑ์สุขภาพด้านยา ที่เหมาะสมอันจะเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน จังหวัดสงขลาในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความรู้เรื่องการฉีดยาจากร้านขายยาของประชาชนในจังหวัดสงขลา
2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการฉีดยาจากร้านขายยาของประชาชนในจังหวัดสงขลา
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะข้อมูลส่วนบุคคลกับพฤติกรรมการฉีดยาจากร้านขายยาของประชาชนในจังหวัดสงขลา
4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้เรื่องการฉีดยาจากร้านขายยากับพฤติกรรมการฉีดยาจากร้านขายยาของประชาชนในจังหวัดสงขลา

สมมติฐานการวิจัย

1. ลักษณะข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการฉีดยาจากร้านขายยาของประชาชนในจังหวัดสงขลา ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05
2. ความรู้เรื่องการฉีดยาจากร้านขายยามีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการฉีดยาจากร้านขายยาของประชาชนในจังหวัดสงขลา ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการชื้อยาจากร้านขายยาของประชาชนในจังหวัดสงขลา

ประชากร

ประชากร คือ ประชาชนทั้งชายและหญิงในจังหวัดสงขลา ที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปี ขึ้นไป จำนวน 1,034,625 คน

กลุ่มตัวอย่าง

ประชาชนทั้งชายและหญิงในจังหวัดสงขลา ที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปี ขึ้นไป จำนวน 400 คน ซึ่งได้มาจากการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ YAMANE ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 % และค่าความคลาดเคลื่อน $\pm 5\%$

ขอบเขตตัวแปร

ตัวแปรอิสระ คือ ลักษณะข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ความรู้เรื่องการชื้อยาจากร้านขายยา

ตัวแปรตาม คือ พฤติกรรมการชื้อยาจากร้านขายยา

ขอบเขตเนื้อหา

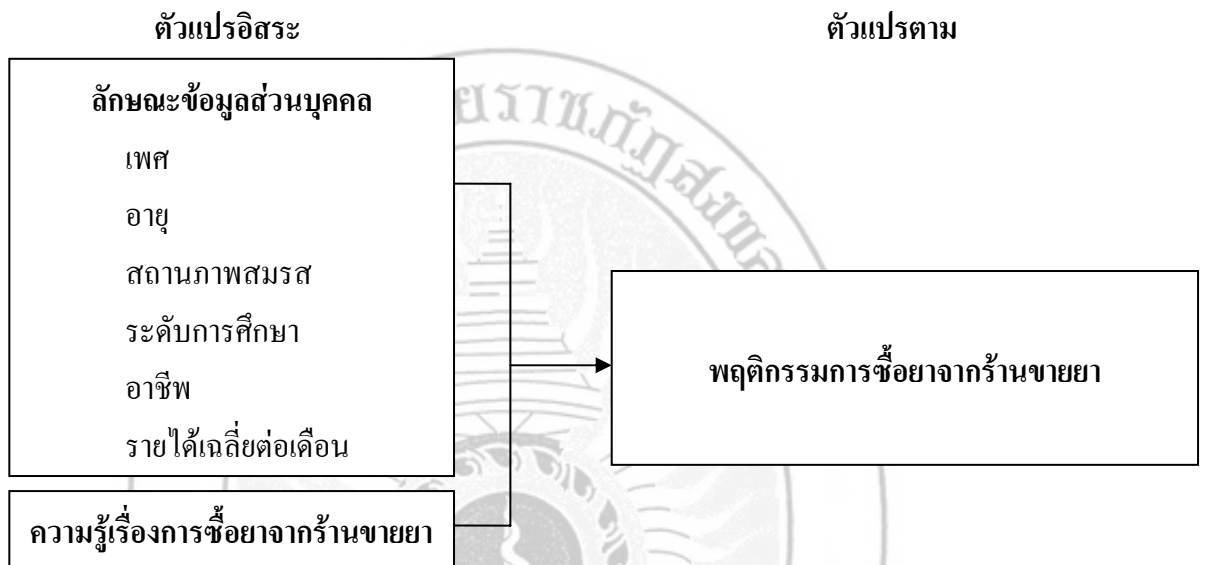
ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมและพฤติกรรมสุขภาพ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ ความรู้เรื่องยาและหลักปฏิบัติในการชื้อยา พฤติกรรมการชื้อยาของคนไทย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขอบเขตระยะเวลา

ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลครั้งนี้ระหว่างเดือนพฤษภาคม - มิถุนายน พ.ศ. 2556

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงนำมาเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยในครั้งนี้

ภาพ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ยา หมายถึง ยาทุกชนิดตาม พ.ร.บ.ยา
2. ความรู้เรื่องการชื้อยา หมายถึง ความรู้ ความสามารถทางด้านปัญญาในเรื่องการชื้อยา
3. พฤติกรรมกรการชื้อยา หมายถึง วิธีการปฏิบัติต่าง ๆ ในการชื้อยาจากร้านขายยา
4. ร้านขายยา หมายถึง สถานประกอบการร้านขายยาที่ได้รับอนุญาตให้เป็นสถานที่จำหน่ายยาที่ตั้งอยู่ในจังหวัดสงขลา ได้แก่ ร้านขายยาแผนปัจจุบัน (ขย.1) ร้านขายยาแผนปัจจุบันบรรจุเสร็จที่ไม่ใช่ยาอันตรายหรือยาควบคุมพิเศษ (ขย.2) และร้านขายยาแผนโบราณ (ขยบ.)
5. ประชาชน หมายถึง ประชาชนที่มีอายุ 15 ปี ขึ้นไป สามารถสื่อสาร โดยพูด ฟัง หรือเขียนภาษาไทยได้ มีชื่ออยู่ในทะเบียนราษฎร์ของจังหวัดสงขลา และอาศัยอยู่ในจังหวัดสงขลา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยมาใช้เป็นแนวทางกำหนดนโยบาย แผนงานและแนวทางส่งเสริมความรู้ที่ถูกต้องแก่ประชาชน ครอบคลุมทั้งความรู้เกี่ยวกับยา และพฤติกรรมกรรการชื้อยา
2. หน่วยงานด้านสาธารณสุขสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการวางแผนกลยุทธ์ และพัฒนารูปแบบการดำเนินงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านยา รวมทั้งการพัฒนาศักยภาพผู้บริโภค
3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการจัดโครงการและกิจกรรมส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์สุขภาพด้านยาที่ถูกต้อง รวมทั้งปรับพฤติกรรมกรรการชื้อผลิตภัณฑ์สุขภาพด้านยาของประชาชนไปในทางที่ดีขึ้น

